

УДК 351:321

М. Г. Орел,
к. держ. упр., докторант кафедри глобалістики, євроінтеграції та управління національною безпекою, Національна академія державного управління при Президенті України,
головний вчений секретар наукової установи ГО "Академія національної безпеки"

DOI: 10.32702/2306-6814.2018.24.95

АКСІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ КОНЦЕПТУ "СТІЙКІСТЬ ДЕРЖАВИ" У КОНТЕКСТІ ФУНКЦІЙ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ТА В ІСТОРІЇ НАУКОВОЇ ДУМКИ

М. Orel,
PhD (Public administration), doctoral candidate Of the Department of globalistics, European integration
And the national security, National Academy of Public Administration, The President of Ukraine,
Chief Scientific secretary of the scientific Institution of the Public organization "Academy of National Security"

AXIOLOGICAL ASPECT OF THE CONCEPT OF "STATE SUSTAINABILITY" IN THE CONTEXT
OF PUBLIC ADMINISTRATION FUNCTIONS IN THE SPHERE OF SECURITY
AND IN THE HISTORY OF SCIENTIFIC THOUGHT

У статті акцентується увага на тому, що стійкість держави має розглядатися у контексті її спроможності щодо виконання функціональних завдань з питань забезпечення безпеки соціуму та як абсолютна цінність. Виконано аналіз широкого спектру ідей, підходів, висновків та рекомендацій щодо ціннісних аспектів вирішення проблеми забезпечення стійкості держави та доведено, що вона залишається визначальним суб'єктом у всіх сферах життєдіяльності, а рішення щодо стану її стійкості необхідно приймати на основі аналізу динаміки її функціонування, яку можна охарактеризувати за допомогою параметрів, вихід яких за деякі допустимі межі, призводить до невиконання функцій держави у сфері безпеки. Встановлено, що стійкість держави залежить від середовища її функціонування та якості управління, тому її забезпечення має бути пріоритетом суб'єктів публічного управління, а серед факторів, які здійснюють вплив на стійкість, зокрема, географічне розташування, менталітет народу, особливості формування провладної еліти, специфіка державного устрою, єдність інституціональних елементів її організації, що зумовлює різні рівні складності дослідження стійкості держави та використання різних критеріїв щодо її оцінювання, вибір яких залежить від національного менталітету та традицій. Обґрунтовується положення, про недопустимість практичної реалізації тези про необхідність зменшення ролі держави у всіх сферах суспільного життя, якщо розглядати її у контексті забезпечення національної безпеки, що передумовою забезпечення стійкості держави є зорієнтованість її інститутів на збереження та розвиток цінностей суспільства, що передбачає виконання низки завдань, спрямованих на реалізацію її головної мети — забезпечення безпеки соціуму, тобто поняття "стійке публічне управління" має розглядатися синонімічним до поняття "безпечний розвиток", а визначальне значення для унеможливлення ризиків руйнації держави набуває ефективність публічного управління.

The article focuses on the fact that the sustainability of the state should be considered in the context of its ability to perform functional tasks on the safety of society and as an absolute value. An analysis of a wide range of ideas, approaches, conclusions and recommendations regarding the value aspects of solving the problem of ensuring state sustainability and proved that it remains the determining

entity in all spheres of life, and the decision on the state of its sustainability must be taken on the basis of an analysis of the dynamics of its functioning, which it is possible to characterize with the help of parameters, the output of which for some allowable limits, leads to non-fulfillment of state functions in the sphere of security. It was established that the sustainability of the state depends on the environment of its functioning and the quality of management, therefore its provision should be a priority of the subjects of public administration, and among the factors that influence the sustainability, in particular, the geographical location, the mentality of the people, the peculiarities of the formation of the pro-government elite, the specifics the state structure, the unity of the institutional elements of its organization, which determines different levels of complexity of the study of state sustainability and the use of various criteria for its evaluation, the choice of which depends From national mentality and traditions. The provision is grounded on the inadmissibility of the practical implementation of the thesis of the need to reduce the role of the state in all spheres of public life if considered in the context of ensuring national security, which is a prerequisite for ensuring the sustainability of the state is the orientation of its institutions for the preservation and development of the values of society, that is, the notion of "sustainable public administration" should be considered synonymous with the concept of "safe development", aimed at the realization of its main goal – to ensure the safety of society, and crucial for the elimination of the risks of the destruction of the state becomes the effects public administration.

Ключові слова: стійкість систем, стійкість держави, місія держави, сенс (мета) держави, національна безпека, суб'єкти публічного управління, національна безпека, дестабілізація держави.

Key words: sustainability of systems, sustainability of the state, state mission, meaning (purpose) of the state, national security, subjects of public administration, national security, destabilization of the state.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ ЗАВДАННЯМИ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Невизначеність, системність, динамічний характер чинників, які визначають політичні, економічні, соціальні, культурно-історичні умови та тенденції формування середовища функціонування сучасних держав, актуалізували необхідність вирішення проблеми забезпечення їх стійкості у контексті спроможності щодо ефективного виконання завдань у сфері безпеки. Філософи, соціологи, політологи та представники інших галузей знань традиційно приділяють багато уваги визначенню ролі та головної мети держав, з'ясуванню чинників, які здійснюють вплив на стійкість їх функціонування. Проте, незважаючи на зростання переліку та рівня "гібридних" загроз життєдіяльності сучасних держав, напруги у міждержавних стосунках, цього не можна стверджувати щодо вивчення проблеми забезпечення стійкості держави у контексті забезпечення національної безпеки у проблемному полі наукової галузі публічного управління та адміністрування. Однією із передумов вирішення цієї проблеми є осмислення аксіологічного аспекту концепту "стійкість держави" у контексті функцій публічного управління у сфері безпеки та в історії наукової думки, яке, в свою чергу, є визначальною гносеологічною складовою теоретичних засад підвищення ефективності вказаного управління.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Сьогодні поняття "стійкість держави" часто використовуються політиками, науковцями, експертами при оцінюванні стану справ у різних сферах її життєдіяльності. Проте, як свідчить виконаний нами аналіз, широке використання цього поняття далеко не є свідченням наявності у них сучасних уявлень та переконань про стійкість держави як абсолютну цінність. Те ж саме можна стверджувати й щодо оцінок стійкості держави у контексті ефективності виконання функціональних завдань суб'єктів публічного управління у сфері національної безпеки і, навпаки, що свідчить про відсутність релевантної інформації, яка б дозволяла зменшити рівень невизначеності у процесі прийняття тих чи інших управлінських рішень. Держава є надскладною соціальною системою, тому й дослідженню різних аспектів її стійкості та безпеки суспільного розвитку присвятили свої праці, зокрема: Аристотель, Г. Гегель, Т. Гоббс, Дж. Локк, В. Маньков, Г. Ситник, В. Олуйко, М. Вавринчук, В. Горбулін А. Качинський, П. Щедровицький, Ю. Хабармас, Ж. Бодрійяр, В. Липинський, П. Рабінович, М. Алексеєв, Г. Гегель, Т. Гоббс, Дж. Локк, В. Петров, С. Селіванов, В. Левашов, М. Чаплигін, О. Станкевич, О. Райков, Ю. Оборотов, М. Мартін, С. Курін, В. Воробьев, Ю. Волков, Г. Еллінек [1—27]. Разом з тим невизначеність, системність, динамічний характер чинників, які визначають умови та тенденції формування безпечного середовища функціонування держави, актуалізували необхідність подальшого дослідження аксіоло-

гічного аспекту концепту "стійкість держави" у контексті функцій публічного управління у сфері безпеки.

МЕТА СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Метою статті (постановка завдання) є дослідження аксіологічного аспекту концепту "стійкість держави" у контексті функцій публічного управління у сфері безпеки та в історії наукової думки.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Сьогодні у науковій літературі можна знайти досить широкий спектр ідей, підходів, висновків та рекомендацій щодо різних аспектів вирішення проблеми забезпечення стійкості держави. Проте ця проблема з урахуванням виконання державою функціональних завдань щодо забезпечення національної безпеки, до цього часу не привертала належної уваги науковців. Тому переліки параметрів та характеристик, за допомогою яких пропонують оцінювати стійкість держави, як правило, визначають поза межами контексту виконання нею завдань у безпековій сфері, що, безумовно, знижує наукову і практичну цінність висновків та рекомендацій для суб'єктів публічного управління та адміністрування. На наш погляд, певною мірою передумовою усунення цього недоліку має бути дослідження аксіологічного аспекту стійкості держави у контексті її функцій у безпековій сфері та аналіз уявлень філософів, соціологів, представників інших галузей знань, які у різні часи та епохи досліджували вказану стійкість, безпеку держави та соціуму.

Передусім варто зазначити, що у науковому середовищі досі точаться дискусії щодо трактування сутності феномену явища, яке інтерпретують поняттям "безпека" та оптимального переліку завдань держави у безпековій сфері. Так, прихильники ліберальних підходів щодо організації суспільно-політичного життя намагаються максимально обмежити ці завдання. Прихильники політичного реалізму, тобто послідовники Н. Макіавеллі, Т. Гоббса та Г. Моргентау, навпаки, схильні до максимально можливого розширення завдань держави у сфері безпеки. Разом з тим, як правило, безпека часто інтерпретується як комплексна характеристика взаємовідносин (взаємодії) між елементами соціальної системи або як об'єктивно-суб'єктивна оцінка зовнішніх та внутрішніх умов, які формують середовище її функціонування, а в тих чи інших уявленнях про неї, може акцентуватися увага на стані захищеності системи, на результатах діяльності інститутів, які забезпечують її життєздатність, на сукупності чинників, від яких залежить безпека держави та ін. [1—4]. При цьому акцентується увага на важливості адекватного та оперативного реагування на загрози зниження ефективності взаємодії суб'єктів публічного управління у сфері національної безпеки, з огляду на те, що ці загрози здійснюють суттєвий вплив на стійкість функціонування держави, як соціальної системи [2; 3; 5—7]. Тому є всі підстави стверджувати: якщо сутність феномену "безпека" розглядати у контексті аналізу стійкості держави, то вона є характеристикою умов та тенденцій її еволюційного розвитку, за якого забезпечується функціонування держави, яке відповідає її природі, та певна захи-

щеність від небезпек, які генеруються у процесі її взаємодії з внутрішнім та зовнішнім середовищем. Це означає, що рішення щодо рівня безпеки держави необхідно приймати з огляду на результати аналізу динаміки її функціонування, яку можна охарактеризувати за допомогою параметрів, вихід яких за деякі допустимі межі, призводить до невиконання функцій держави у сфері безпеки, а в критичних ситуаціях навіть до втрати її стійкості і, як наслідок, до руйнування. Серед цих функцій, зокрема: визначення пріоритетів у сфері безпеки; координація зусиль суб'єктів державної влади у безпековій сфері; сприяння реформам, які забезпечують стабільний рівень безпеки в суспільстві.

Держава продовжує залишатися визначальним суб'єктом у всіх сферах життєдіяльності, у тому числі безпековій. Тому сьогодні навіть у провідних країнах світу активізувалися спроби модернізації організаційних структур держави за допомогою яких людство впродовж віків навчилося забезпечувати консолідацію в соціумі, управляти його розвитком, стимулювати його до безпечної діяльності. Це зумовлює й відповідні завдання щодо підвищення ефективності систем публічного управління та адміністрування при вирішенні функціональних завдань держави у безпековій сфері, зокрема, шляхом оптимізації організаційно-функціональної структури бюрократичного апарату цих систем. Разом з тим, висловлюються думки, з якими ми не можемо однозначно погодитися, наприклад, П. Щедровицького, що держава, мовляв є персонажем історичного процесу, який відходить у минуле [8], а на думку Ю. Хабермаса, відомого творця теорії комунікативної дії, якого не без підстав називають спадкоємцем І. Канта, національна держава для багатьох груп населення стає хибним видом єдності нездатним ефективно діяти в сучасних умовах [9]. Досить скептичною щодо ролі сучасної держави у безпековій сфері є також думка представника філософії постмодерна Ж. Бодрійяра. "Сучасна епоха є ерою гіперреальності, коли надбудова визначає базис, коли з одного боку, суспільні інститути, в тому числі і держава, зорієнтовані на захист громадян від збитків, нещасних випадків, безробіття тощо, тобто спектр гарантій індивідуальної безпеки максимально розширюється, але водночас розширюється і сфера контролю та можливостей влади, внаслідок чого така "турбота" держави щодо безпеки громадян стає загрозою для них самих" — стверджує він [10]. На наш погляд, це лише підтверджує актуальність розгляду аксіологічного аспекту концепту "стійкість держави" у контексті її функцій у сфері безпеки, тобто її суспільної цінності.

На нашу думку, на вітчизняних теренах вперше системне дослідження ролі та місця національних цінностей у формуванні та функціонуванні держави і системи державного управління у сфері національної безпеки, їх взаємозв'язок з національними інтересами та цілями, а також обґрунтування принципів засад механізму формування та взаємоузгодження інтересів особи, суспільства і держави у контексті забезпечення їх безпеки, виконав Г. Ситник [3, с. 85—149]. Він також дійшов висновку, з яким важко не погодитися, що усвідомлення безпеки як суспільної цінності має визначати зміст діяльності сучасних держав пріоритетами якої, зокрема, є

створення умов, сприятливих для збереження національних цінностей, врахування еволюційних законів суспільного розвитку, вибір національних стратегій, які дозволяють гармонізувати його соціальні, економічні, політичні та гуманітарні аспекти, суперечливість та взаємозалежність національних, групових та особистісних інтересів [5].

Щодо аксіологічних аспектів дослідження сутності держави, то першим, хто на вітчизняних теренах, запропонував розглядати її як перманентну та абсолютну цінність був В. Липинський [11]. Другий напрям досліджень ціннісних характеристик держави започаткував П. Рабінович, який є прихильником ідеї відносної цінності держави і пов'язує її із соціальною сутністю [12]. Очевидно, другий напрям досліджень аксіологічних аспектів сутності держави значно звужує сферу її діяльності, оскільки не дозволяє системно розглядати та поєднувати різні її ціннісні характеристики в інших сферах діяльності, у тому числі безпековій і певною мірою ігнорує значення стійкості держави як суспільної цінності. Крім того, при всій очевидній важливості проблемних питань розбудови соціальної держави, насправді базовою передумовою їх вирішення є передусім забезпечення її стійкості, тобто здатності до виживання в сучасних умовах, при здійсненні внутрішніх перетворень, модернізації систем управління та змінах політичного керівництва. Тому більшою мірою ми прихильники ідеї В. Липинського, тобто схильні розглядати національну державу як абсолютну цінність, що зумовлює необхідність здійснення відповідних заходів щодо забезпечення її стійкості.

У контексті сказаного заслуговують на увагу роботи Н. Алексеєва, який розглядаючи ціннісні характеристики держави виокремлював [13, с. 583—602]: природні фактори (географічне розташування, менталітет народу та ін.); особливості провладної еліти (її природа, єдність, принципи самоорганізації); специфіку державного устрою (організуючі начала, які поєднують нормативну та атрибутивну сфери державного життя); організуючий порядок, як єдність статичного (ідеології), динамічного (функцій і режимів держави) та інституціонального (конституція, ступінь поєднання єдиновладдя з колегіальністю та ін.).

Досить системно стійкість функціонування держави розглядав Г. Гегель, уявлення якого щодо неї ґрунтувались на цілісному розумінні державно-політичного устрою та правових засад сутності безпеки, від яких, на його думку, вона в першу чергу залежить. Він, зокрема, акцентує увагу на: необхідності підпорядкування частини державного організму цілому (сюзерену); особливостях взаємовідносин держави та релігії (сферою релігії є внутрішня налаштованість, її зміст є тайною, а держава реалізує себе у формі наявних правових обов'язків, тому релігійний фанатизм, як і політичний, виступають проти будь-якого державного устрою — стверджує Г. Гегель); співвідношенні моралі та політики (благо держави має зовсім інше підґрунтя, ніж благо індивіду, оскільки принципами її діяльності є не абстрактні моральні заповіді, а конкретні політико-правові норми); пріоритети забезпечення безпеки держави, як умови гарантування безпеки індивіда (державна безпека має особливий характер цілісності, тому може вимагати, щоб життя індивіда

були принесені в жертву загальним інтересам, а злочини проти безпеки держави, є найнебезпечнішими, оскільки їх наслідком, зрештою, стане загроза безпеці індивіду) [14].

На думку, Т. Гоббса, який, як вважається був один із перших, хто виконав системний аналіз проблем безпеки і виживання держави, суспільства та індивіда, найбільш небезпечними для суспільства та держави є чинники, які є наслідком недосконалості конституювання державної влади, які, зокрема, можуть призвести до вимушеної відмови короля від всієї повноти влади, необхідної для захисту безпеки держави, а також заклоти (поведінку людей схильних до радикальних змін та заворушень він порівнює з нетерпимістю хворого на коросту, який роздирає себе власними нігтями, допоки біль не стає нестерпною), а також, що особиста безпека досягається тільки у сфері соціального загального, владою і силою абсолютного суверена, що лише тією мірою, якою він забезпечує своїм підданим життя і безпеку, можна розраховувати на той чи інший рівень досягнутого при його правлінні добробуту, а відтак забезпечення безпечних умов розвитку суспільства зумовлює місію держави та сенс (мету) державної влади (влади сюзерена) [15].

Цікавими є й думки Дж. Локка, який вважав, що коли держава перестає гарантувати безпеку громадян або сама стає джерелом небезпеки для них, вони повинні мати право і можливість забезпечити свій захист від її дій, гарантуючи собі таким чином найважливіші права, і, як логічний висновок: народ має право відібрати владу у тих, хто буде нехтувати його інтересами та вручити її гідним довіри, тобто цінністю є не стільки безпека держави, як індивідуальна свобода, адже безпека держави досягається тільки за умов забезпечення безпеки індивідів [16]. Варто зазначити, що незважаючи на очевидний парадокс: народ, який має право скасовувати владу, якщо вона нехтує інтересами його безпеки, може здійснити це право, але це повертає суспільство до стану "війни всіх проти всіх", тобто стану, який характеризується абсолютною відсутністю безпеки, уявлення Дж. Локка про безпеку індивіда та держави знайшла подальше обґрунтування в ліберальних теоріях.

Досить ґрунтовним є дослідження В. Петрова та С. Селіванова, які застосовуючи системний підхід, зокрема, виокремили три типи стійкості держави: статичну, функціональну та динамічну, розробили математичну модель перехідних процесів нестійких однокомпонентних державних утворень і у цьому контексті проаналізували дію закону геополітичного аттрактора та інших політологічних законів [17]. На їх думку, стійкість держави — це передбачуваність її поведінки, яка залежить від зовнішнього середовища, внутрішніх змін у державі та управління, тобто її характеристики визначаються особливістю середовища, держави та характеристиками систем управління нею, що дозволяє або забезпечити стійкість процесів, що відбуваються, об'єктивно нестійких без управління або може викликати втрату стійкості об'єктивно стійких процесів через неспроможність управління [17, с. 475—476]. Вони також акцентують увагу на тому, що характеристики типів стійкості держави: статистичної, з якою пов'язують стан рівноваги (покою) її структур; функціональної, коли

здійснювані функції держави та параметри, не виходять за свої межі під впливом зовнішніх збурень; динамічної, коли без суттєвих збоїв має місце поліпшення виконання функцій та структур держави, є важливими при аналізі етапів життєвого циклу держав: зародженні, інтенсивного розвитку, стагнації (застою), деградації та загибелі [17, с. 269].

Розглядаючи чинники, від яких залежить соціально-політична стійкість суспільства В. Левашов акцентує увагу на зростанні ролі зовнішніх процесів і умов у його розвитку та зазначає, що поняття "стійкість" держави існує у діалектичній єдності з поняттям "нестійкість", екстремумом якої є криза суспільства аж до його розпаду, що, виходить з структури сфер суспільного життя, соціальна стійкість складається із соціально-економічної, соціально-політичної, соціально-ідеологічної та соціально-психологічної стійкості, а також здійснює порівняння динаміки соціально-політичної та соціально-економічної стійкості [18].

На думку Н. Чаплигіна, сьогодні можна вести мову тільки про початковий етап розробки проблеми забезпечення стійкості держави, а вибудовування системи забезпечення стійкості держави не може відбуватися тільки в рамках формально-юридичного підходу та пропонує розглядати чотири рівні дослідження стійкості держави (перший, передбачає виокремлення як основного "суб'єкту стійкості" політичного лідера або керівної еліти; другий — специфічний тип політичної системи; третій — держави, як територіальної спільноти з проживаючим в ній народом і четвертий — макросоціальну спільноту з характерним культурним кодом) [19, с. 111—112], а А. Станкевич, досліджуючи основні фактори стійкого розвитку систем стверджує, що велика кількість культур, релігій, особливості менталітету населення, рівень освіти та розвитку є визначальними факторами соціальної стійкості [20].

У своєму дослідженні О. Райков стверджує, що поняття "стійке державне управління" є метафоричним, тобто таким, яке не має загальноприйнятого та однозначного визначення як раціональне, вважає, що його можна розглядати синонімічним до поняття "безпечний розвиток", а також робить висновок про доцільність екстенціонального виділення фактору розвитку інформаційної сфери, як одного із основних індикаторів, через який визначається і вербально представляється стан стійкого державного управління та безпеки розвитку суспільства та переконаний, що велике значення для стійкості управління соціальними системами мають, зокрема, такі фактори як рівень та швидкість наведення інформаційного порядку в об'єктах управління, число, розмір, організованість та змістова значимість керованих компонентів об'єктів, величина та швидкість нагнітання інформаційного шуму, у тому числі й суперечливої інформації [21].

Досліджуючи проблематику аксіосфери держави Ю. Оборотов стверджує, що в авторитарній державі ціннісний сенс полягає в тому, що вона визначає обсяг свободи особистості, а в демократичній ціннісний сенс в тому, що держава забезпечує свободу особистості та акцентує увагу на тому, що проблематика стійкості держав тісно пов'язана зі спробами класифікувати держави в залежності від ефективності на сильні, слабкі та

такі, які розпалися та розпадаються [22, с. 225]. Оскільки ні одна держава одночасно не функціонує у всіх сферах однаково добре чи однаково погано, її розпад не пов'язаний з одночасним неефективним функціонуванням усіх її інститутів, визначальне значення набуває здатність держави ефективно функціонувати впродовж тривалого часу, що є важливою перешкодою на шляху руйнації систем управління та розвалу держави [22, с. 229], а М. Малек стверджує, що держави, які розпадаються, як правило, не володіють необхідною стійкістю за такими критеріями як легітимність влади, ефективність інститутів та інші, які досить важко оцінити, оскільки вони значною мірою залежать від національного менталітету та традицій, а серед причин втрати стійкості держави називає зростання ролі недержавних та псевдодержавних утворень у сфері безпеки, коли питання забезпечення безпеки де-факто стає справою пересічних громадян [23].

Окремої уваги заслуговують дослідження С. Куріна та В. Вороб'єва, які використовуючи системний підхід та метод діагностики "хвороб", який вони вперше застосували до системи управління державою, визначили еталони її успішного функціонування та чинники, які зумовлюють виникнення криз і конфліктів у державі та у її взаємодії з оточуючим середовищем [24], а також Ю. Волкова, який ґрунтовно проаналізував наукові аспекти реалізації ідеї "хвороб" та "смерті" держави в історії філософсько-соціологічної думки [25].

Аристотель, який розглянув низку питань про утворення держави, види і форми державного устрою, інституції та основний зміст їхньої діяльності, запропонував три рівні стійкості держави: збереження при владі правителя, незмінність політичної системи та виживання держави [26], а Е. Еллінек, який заклав підвалини теорії правової держави, в основу якої поклав ідею свободи особистості, яку він вважав самоцінною моральною величиною та незаперечним початком політичного ладу, вважав, що вимоги обмежити публічну владу правом, які знаходять своє втілення в конституційній державі, створюють ситуацію, коли навіть державні перевороти не знищують правопорядок, а лише порушують якусь його частину, через що держава змінює правопорядок, але не ліквідує його повністю [27].

ВИСНОВКИ З ПРОВЕДЕНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ЦЬОМУ НАПРЯМІ

1. Держава продовжує залишатися визначальним суб'єктом у всіх сферах життєдіяльності, у тому числі безпековій, а рішення щодо стану її стійкості необхідно приймати на основі аналізу динаміки її функціонування, яку можна охарактеризувати за допомогою параметрів, вихід яких за деякі допустимі межі, призводить до невиконання функцій держави у сфері безпеки, а в критичних ситуаціях навіть до її загибелі.

2. Концепт "стійкість держави" існує у діалектичній єдності з концептом "нестійкість держави", екстремумом якої є криза суспільства, а їх співвідношення та характеристики залежить від зовнішнього середовища, внутрішніх змін у державі та якості публічного управління, яке дозволяє або забезпечити стійкість про-

цесів, об'єктивно не стійких без управління або викликати втрату стійкості об'єктивно стійких процесів через неспроможність управління. Тому забезпечення стійкості держави, як абсолютної цінності, має визначати зміст діяльності суб'єктів публічного управління пріоритетами якої, зокрема, є створення умов, сприятливих для збереження національних цінностей, врахування еволюційних законів суспільного розвитку, вибір стратегій, які дозволяють гармонізувати взаємозалежність державних, групових та особистісних інтересів.

3. На ціннісні характеристики стійкості держави здійснює вплив багато факторів, передусім географічне розташування, менталітет народу, особливості формування провладної еліти, специфіка державного устрою, єдність статичних (ідеології), динамічних (функцій і режимів держави) та інституціональних елементів її організації, що об'єктивно зумовлює різні рівні складності дослідження стійкості держави та використання різних критеріїв щодо її оцінювання, зокрема таких: легітимність влади, ефективність інститутів та інші, які значною мірою залежать від національного менталітету та традицій.

4. Стійкість України знаходиться під впливом значної кількості загроз, рівень яких постійно зростає, тому практична реалізація тези про необхідність зменшення ролі держави у всіх сферах суспільного життя, яка сьогодні часто звучить у промовах публічних політиків та знаходить відображення у наукових роботах деяких вітчизняних учених є вкрай сумнівною, якщо розглядати її у контексті забезпечення національної безпеки. При цьому визначальною передумовою забезпечення стійкості держави є зорієнтованість її інститутів, функцій та інструментів влади на збереження та розвиток матеріальних і соціальних цінностей суспільства, що передбачає виконання низки завдань спрямованих на реалізацію головної мети держави — забезпечення безпеки соціуму, тобто поняття "стійке публічне управління" має розглядатися синонімічним до поняття "безпечний розвиток", а визначальне значення набуває ефективність вказаного управління як передумова забезпечення стійкості держави та унеможливлення ризиків її руйнації.

Перспективи подальших досліджень полягають у пошуку універсальних закономірностей, які покладені в основі дуалістичної єдності першооснов буття держави, а саме: її місії (ролі) та сенсу (мети) у контексті її спроможності виконувати завдання у безпековій сфері, як визначальної передумови створення моделі стійкого та безпечного розвитку держави, як багаторівневої ієрархічної соціальної системи.

Література:

1. Маньков В.Д. Безопасность общества и человека в современном мире / В.Д. Маньков. — СПб.: Политехника, 2005. — 551 с.
2. Ситник Г.П., Олуйко В.М., Вавринчук М.П. Національна безпека України: теорія і практика / [Г.П. Ситник, В.М. Олуйко, М.П. Вавринчук]; за заг. ред. Г.П. Ситника. — Хмельницький: Вид-во ХУУП, 2007. — 669 с.
3. Державне управління національною безпекою / Г.П. Ситник. — К.: Вид-во НАДУ, 2004. — 408 с.

4. Ситник Г.П. Методологічні аспекти формування понятійно-категоріального апарату національної безпеки // Вісник НАДУ. — 2000. — вип. 2. — С. 19—27.

5. Ситник Г.П. Інституційно-цивілізаційна парадигма дослідження проблем та державно-управлінських аспектів забезпечення національної безпеки // Вісник НАДУ — 2011. — вип. 2. — С.25—34.

6. Ситник Г.П. Дисфункції, дефекти і дисбаланси в державному управлінні, як загрози національній безпеці / Г.П. Ситник // Науковий часопис Академії національної безпеки. — 2017. — № 3—4 (15—16). — С.10—24.

7. Горбулін В.П. Стратегічне планування: вирішення проблем національної безпеки: монографія / В.П. Горбулін, А.Б. Качинський. — К.: НІСД, 2010. — 288 с.

8. Щедровицкий П.Г. Изменения в мышлении на рубеже XXI столетия: социокультурные вызовы // Вопросы философии. — 2007. — № 7. — С. 36—54.

9. Хабермас Ю. Демократия. Разум. Нравственность. Московские лекции и интервью. — М.: Изд-во: Academia. — 1995. — 252 с.

10. Бодрийяр Ж. Символический обмен и смерть / Ж. Бодрийяр. — М.: Добросвет, 2000 — 387 с.

11. Липинський В. Листи до братів — хліборобів. Повн. збір. творів, т.6, кн. 1 / Ред. Я. Пеленський. — К.-Філад.: Вид-во Ін-т Східноєвропейських досліджень НАН України. — 1995. — 470 с.

12. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави. — Вид, 10-е, доп. — Львів: Край. — 2008. — 224 с.

13. Алексеев Н.Н. Русский народ и государство. — М.: "Аграф". — 1998. — 640 с.

14. Гегель Г. Основи філософії права, або природне право і державознавство: пер. з нім. / Г. Гегель; Пер. Р. Осадчук, М. Кушнір. — Київ: Юніверс, 2000. — 329 с.

15. Гоббс Т. Левіафан, або Матерія, форма і влада держави церковного і цивільного. твори: У 2 т. Т.2. — М.: Мисль, 1991. — 736 с.

16. Локк Дж. Твори: У 3 т. Т. 3. — М.: Мисль, 1988. — С. 137—405.

17. Петров В.К. Устойчивость государства / В.К. Петров, С.Г. Селиванов; [науч. ред. А.И. Селиванов]. — науч.изд. — М.: Экономика, 2005. — 496 с.

18. Левашов В.К. Социально-политическая устойчивость общества [Электронный ресурс] Сайт "Аналитик". — Режим доступа: http://rc-analitik.ru/proekty_1/ustojchivost_gosudarstv_mezhdisciplinarnyj_podhod_k_probleme/viktor_levashov_socialnopoliticheskaya_ustojchivost_obschestva/

19. Чаплыгин Н.Ю. О соотношении понятий "устойчивость", "стабильность", "безопасность" в контексте исследования устойчивости государства // Вестник международного юридического института. — № 1 (60), 2017. — С.108—116.

20. Станкевич А.А. Устойчивое развитие систем: от концепции к социальной устойчивости // Науч. вестник "Финансы, банки, инвестиции. — 2018. — № 2. — С. 174—180.

21. Райков А.Н. Устойчивость государственного управления и открытость информационной сферы // Информационное общество. — Вып. 6. — 1996. — С. 3—13.

22. Оборотов Ю.Н. Содержание аксиосферы государства // Актуальные проблемы державы и права [збірн.наук.праць]. — Вип. 40. — 2008. — С. 223—230.

23. Малек Мартин. Распад государств и его значение для международных отношений (категори и метод теоретического анализа) // Вестник Московского университета. Сер. 12. Политические науки. — 2006. — № 3. — С. 84—95.

24. Курин С.Я., Воробьев В.П. Болезни государства. Диагностика политической системы государственного управления и права / С.Я. Курин, В.П. Воробьев. — М.: Изд-во "МГИМО (У) МИД России. — 2009. — 472 с.

25. Волков Ю.К. Идея "болезней" и "смерти" общества и государства в истории философско-социологической мысли // Философия и общество. — 2005. — № 1. — С. 50—65.

26. Аристотель. Политика / Пер. з давньогр. та передм. О. Кислюка. — К.: Основи. — 2000. — 239 с.

27. Еллинек Г. Общее учение о государстве. — СПб: Юридический центр Пресс. — 2004. — 752 с.

References:

1. Man'kov, V. D. (2005), The safety of society and man in the modern world [Bezopasnost' obshchestva i cheloveka v sovremennom mire], Politehnika, St. Petersburg, Russia.

2. Sytnyk, H. P. Olujko, V. M. and Vavrynychuk, M. P. (2007), National Security of Ukraine: Theory and Practice [Natsional'na bezpeka Ukrainy: teoriia i praktyka], Kondor, Kyiv, Ukraine.

3. Sytnyk, H.P. (2004), Derzhavne upravlinnia natsional'noi bezpekoiu Ukrainy (teoriia i praktyka) [Public administration of national security of Ukraine (Theory and Practice)], NADU, Kyiv, Ukraine.

4. Sytnyk, H.P. (2000), "Methodological aspects of the formation of a conceptual-categorical apparatus of national security", Visnyk NADU, vol. 2, pp. 19—27.

5. Sytnyk, H.P. (2011), "Institutional civilization paradigm studying the problems and state-management aspects of ensuring national security", Visnyk NADU, vol. 2, pp. 25—34.

6. Sytnyk, H.P. (2017), "Dysfunctions, defects and imbalances in public administration as threats to national security", Naukovyj chasopys Akademii natsional'noi bezpeky, no. 3—4 (15—16), pp. 10—24.

7. Horbulin, V.P. and Kachyns'kyj, A.B. (2010), Stratehichne planuvannia: vyrishennia problem natsional'noi bezpeky [Strategic planning: solving national security problems], NISD, Kyiv, Ukraine.

8. Shhedrovickij, P. G. (2007), "Changes in thinking at the turn of the XXI century: sociocultural challenges", Vopros filosofii, no. 7, pp. 36—54.

9. Habermas, Ju. Demokratija. Razum. Nравstvennost' Moskovskie lekci i interv'ju [Democracy. Mind. Moral. Moscow lectures and interviews], Academia, Moscow, Russia.

10. Bodrijjar, Zh. (2000), Simvolicheskij obmen i smert' [Symbolic exchange and death], — Dobrosvet, Moscow, Russia.

11. Lypyns'kyj, V. (1995), Lysty do brativ — khliborobiv [Letters to brothers — farmers], In-t Skhidno-

ievropejs'kykh doslidzhen' NAN Ukrainy, Kiev Philadelphiya, Ukraine-USSR.

12. Rabinovych, P.M. (2008), Osnovy zahal'noi teorii prava ta derzhavy [Fundamentals of the general theory of law and state], 10rd ed, Kraj, Lviv, Ukraine.

13. Alekseev, N.N. (1998), Russkij narod i gosudarstvo [Russian people and state], Agraf, Moscow, Russia.

14. Hegel, G. (2000), Osnovy filosofii prava, abo pryrodne pravo i derzhavoznavstvo, [Fundamentals of the philosophy of law, or natural law and state studies], Yunivers, Kyiv, Ukraine.

15. Hobbs, T. (1991), Leviatan, abo Materiia, forma i vlada derzhavy tserkovnoho i tsyvil'noho. Tvory [Leviathan, or Matter, the form and power of the state church and civilian], Mysl', Moscow, Russia.

16. Lokk, Dzh. (1988), Tvory [Works], Mysl', Moscow, Russia.

17. Petrov, M.N. and Taras A.E. (2005), Mehanizmy gosudarstvennyh perevorotov: istoriko-teoreticheskoe issledovanie [Mechanisms of coups: a historical and theoretical research], Komandos, AST, Moscow, Russia.

18. Levashov, V.K. "Socio-political sustainability of society", Analitik, [Online], available at: http://rc-analitik.ru/proekty_1/ustojchivost_gosudarstv_mezhdisciplinarnyj_podhod_k_probleme/viktor_levashov_socialnopoliticheskaya_ustojchivost_obschestva/. (Accessed 14 Nov. 2018).

19. Chaplygin, N.Ju. (2017), "On the relationship between the concepts of "sustainability", "stability", "security" in the context of the study of state sustainability", Vestnik mezhdunarodnogo juridicheskogo institute, no. 1 (60), pp. 108—116.

20. Stankevich, A.A. (2018), "The sustainable development of systems: from concept to social sustainability", Nauch.vesnik "Finansy, banki, investicii, no. 2, pp. 174—180.

21. Rajkov, A.N. (1996), "Sustainability of public administration and openness of the information sphere", Informacionnoe obshchestvo, vol. 6, pp. 3—13.

22. Oborotov, Yu.N. (2008), "The content of the state's axiosphere", Aktual'ni problemy derzhavy i prava, vol. 40, pp. 223—230.

23. Malek, Martin (2006), "Disintegration of states and its significance for international relations (category and method of theoretical analysis)", Vestnik Moskovskogo universiteta, vol. 12 (Politicheskie nauki), no. 3, pp. 84—95.

24. Kurin, S.Ya. and Vorob'ev, V.P. (2009), Bolezny hosudarstva. Dyagnostyka polytycheskoj systemy hosudarstvennoho upravleniya y prava [Diseases of the state. Diagnosis of the political system of government and law], MHYMO (U) MYD Rossyy, Moscow, Russia.

25. Volkov, Ju.K. (2005), "The idea of "disease" and "death" of society and the state in the history of philosophical and sociological thought", Filosofija i obshchestvo, no. 1, pp. 50—65.

26. Arystotel'. (2000), Polityka [Politics], Osnovy, Kyiv, Ukraine.

27. Ellinek, G. (2004), Obshhee uchenie o gosudarstve [General doctrine of the state], Juridicheskij centr Press, St. Petersburg, Russia.

Стаття надійшла до редакції 06.12.2018 р.